

Gemeente van Jezus Christus

In het voorbereidingsgesprek met de zwo-werkgroep over de invulling van de dienst van deze zondag, waarin Leila Sorbala zal spreken over het werk van Dorcas Moldavie, kwam vanzelfsprekend ook de vraag aan de orde: welk bijbelverhaal zouden we kunnen verbinden met de focus van het werk van Dorcas. Daarbij moet je er wel steeds van bewust zijn dat het zoeken naar een bijbelverhaal bij een themadienst, in een meer dan 2000-jaar oud boek, altijd een hachelijke onderneming is. Want voor je het weet, zo is mijn ervaring, wordt een gekozen verhaal, wat het thema betreft, buiksprekerij..., wordt het verhaal zo gedraaid dat het thema daarin past. Het is nooit een op een.

Het bijbelverhaal waar ik voor deze zondag, in overleg met de zwo-werkgroep, uiteindelijk voor gekozen heb, is de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan, vooral vanwege enkele woorden in dat verhaal die mij zijn opgevallen.

En dan doel ik allereerst op de woorden van Jezus in v.28, die volgen op het liefdegebod: "doe dat en **gij** (wetgeleerde) zult leven". God dienen en de naaste als jezelf dat (geeft de naaste?), geeft **jou, die dat doet**, leven. Die omkering, dat is hier in de tekst opvallend.

Bij deze gelijkenis moeten we ons bewust zijn van de vijandige relatie tussen Joden en Samaritanen. Samaritanen werden beschouwd als een nieuw volk van achtergebleven Israëlieten, die zich hadden vermengd met heidense kolonisten. Dus waren ze geen Joden meer. In de ogen van Joden waren het ketters. Daarom hadden de Joden hun geweigerd om mee te laten werken aan de herbouw van de tempel na de terugkeer uit de ballingschap in Babylon (dus: eigen tempel gebouwd). Anderzijds vielen de Samaritanen op hun beurt de Joden vaak lastig als ze op weg waren naar Jeruzalem. De pelgrims werden op die manier gedwongen om een grote omweg te maken om in de stad (tempel) te komen.

Aanleiding voor de gelijkenis is een wetgeleerde wordt opgevoerd, die aan Jezus vraagt: Meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te beërven? Een normale vraag in het Jodendom. Een vraag naar de kwaliteit van leven, van leven op de weg die de thora wijst. Veel meer dan een vraag naar de kwantiteit (oneindig leven). Want het is hier zeker niet de bedoeling dat eeuwig leven tegenover of na het huidige leven wordt geplaatst.

Jezus laat hem zelf het antwoord geven: "Gij zult liefhebben, de Heer, uw God, uit geheel uw hart, met heel uw ziel, met geheel uw kracht, en met geheel uw verstand en uw naaste als uzelf". Waarop Jezus zegt: "Uw antwoord is juist. Doe dat en **gij zult leven**". Dat is geen biologische uitspraak van Jezus, maar een geloofsuitspraak over hoe het leven hoort te zijn. Maar anders dan je in eerste instantie zou denken.

Doorgaans denken bij het doen van gerechtigheid eenzijdig aan recht doen aan anderen opdat zij deel van leven hebben. Maar borg staan voor mensen in nood/in de knel is niet eenzijdig hulp verlenen aan anderen maar een wederzijds gebeuren, komt zowel de ontvanger als de gever ten goede. Het is een wederzijds gebeuren. Jezus zegt eigenlijk dat hij die de thora doet, niet door uiterlijke dwang (je moet), maar door innerlijke gang (ik kan niet anders), daarin kwaliteit van leven ontvangt, zin en samenhang. Daarbuiten is geen leven, geen werkelijk leven.

Maar de man wil zich rechtvaardigen, want hij stelt zijn vraag niet vanwege zijn eigen heil (distantie) maar om na te gaan of Jezus wel recht in de leer is.

Vandaar zijn theoretische vervolgvraag: Wie is mijn naaste? Waarop Jezus een gelijkenis vertelt over een naamloze man, die half dood langs de weg van Jeruzalem naar Jericho ligt. Een priester en een leviet komen voorbij, zien de man in zijn benarde situatie op de weg liggen, maar "liepen aan de overzijde (met een groter boog), om hem heen".

En dan komt er zo'n ketterse Samaritaan voorbij. "Toen hij hem zag, werd hij met (NBV21) medelijden bewogen". Jammer. Want diaconia is niet zomaar blindelings geven, uit goede wil of medelijden, of omdat je je dat nu eenmaal kunt permitteren.

Terecht zegt de vorige vertaling: "met ontferming bewogen", lett: tot in zijn ingewanden geroerd. Hij werd er beroerd van. En wat ontferming doet is dit: de Samaritaan zalft de wonden van de man, legt hem op zijn ezel, en laat hem tegen betaling achter aan de zorgen van een herbergier. Hij neemt zijn volle verantwoordelijkheid

En dan volgt die verrassende tegenvraag van Jezus, weer een omkering: wie van de drie was de naaste van de man die op de grond lag? Was jij voor hem een naaste? Daarmee tilt Jezus de vraag van de wetgeleerde uit boven het niveau van de theoretische

discussie en ontmaskert hij de tegelijk de houding van vrijblijvendheid van de vragensteller.

Over het antwoord van de wetgeleerde twee opmerkingen

1. De wetgeleerde antwoordt: 'De man die hem barmhartigheid heeft betoond'. En dat is opvallend. De wetgeleerde (Lukas) gebruikt hier een bepaald woord. Het is dat woord dat we op nog één andere plaats in het Lucasevangelie zijn tegenkomen, en wel in de lofzang van Zacharias (Lukas 1,72), waarin over God gezegd wordt: 'om barmhartigheid te betonen aan onze vaders'. In het antwoord van de wetgeleerde op de vraag van Jezus klinken dezelfde woorden: 'Hij die hem barmhartigheid heeft betoond'. Hier is wat aan de hand. Want wat Lukas hier niet doet, is hier het griekse woord gebruiken dat Lucas steeds gebruikt als het om menselijke ontferming/barmhartigheid gaat. Lucas gebruikt hier een ander woord dat hij uitsluitend gebruikt, als hij het over de barmhartigheid van God heeft (ἔλεος/eleos)! Dat is dus wat hier gebeurt. De Samaritaan handelt hier precies zoals God. Scherper nog: de man van wie de gemiddelde jood van die dagen zal zeggen dat hij een vijand van God is, die handelt hier als God! In hem wordt God ontmoet.

Met andere woorden. Deze God zou je wel eens in een heel ander mens kunnen verschijnen dan we denken, misschien wel in die mens, die we bij voorkeur mijden of aan wie we achteloos voorbijgaan.

2. Het antwoord van de wetgeleerde is een illustratie van wat de joodse filosofie van Emmanuel Levinas (1906-1995) zegt. Levinas kritiseert een ethiek waarin het menselijk subject zelf zijn ethische richting bepaalt en zelf kiest wie de 'naaste' is. Het gaat hier niet om de ander als naaste van jou maar om jou als de naaste van de ander. Je wordt pas een moreel subject, je wordt pas mens, door 'naaste' te worden, je te laten gezeggen door het gelaat/de ogen van de ander, dat jouw aankijkt en een onontkoombaar beroep op jou doet. In dat opzicht is de parabel van Lukas een verhaal over het opgeven van je eigen autonomie, de vrijblijvende autonomie van de mens, die zegt: ik bepaal zelf wie mijn naaste is. Ik bepaal zelf hoe ver ik wil gaan met mensen. Nee, de ander bepaalt of ik zijn/haar naaste ben geworden, anders gezegd, of ik partijganger van de armen ben geworden, dwz partijdig.

Het doen van gerechtigheid, diaconia, is in de Bijbel altijd partijdig, en dat maakt het vaak zo weerbarstig en voor overheden en machthebbers soms ergerniswekkend. Want het heeft gevolgen. Er bestaat in het diaconale werk een oude spreuk: diaconia is helpen onder protest.

Je helpt omdat je je aangesproken weet, omdat je de nood van de ander in de ogen hebt gekeken. Maar de ander tot naaste zijn, is tegelijkertijd diaconia onder protest, want je geeft het signaal aan de samenleving en aan de politiek dit of dat is onrechtvaardig (Asyl in de Open Hofkerk in Kampen).

Door de ander aan te zien en me door die ander te laten gezeggen, krijgt de ander een plek, krijgt deze wereld een plek in mijn leven. Niet prestatie, niet goede bedoelingen maar compassie bepaalt de zin van mijn bestaan.

Zo moge het zijn. Amen.